

A szegedi színház 100 éve

KETTŐS JUBILEUM. VAN ebben az évben a szegedi színház százötven éve, hogy Vedres István meghívására Wesselényi Miklós társulata az első teljes színi évadot végigjátszotta, s száz éve, hogy megnyílt az első önálló, állandó szegedi színház.

Szeged színházi kultúrája tehát komoly múltra tekintethet vissza, annyira, hogy a legújabb kutatások tükrében most már bátran kimondhatjuk: a magyar színészet történetének fényes lapjaiból aligha jutott több más városnak, mint Szegednek.

III. Károly szabadság-jelvényét, melyet 1719. május 21-én adott ki Szeged városnak, már engedélyt ad színházak felállítására, s ettől az időtől kezdve a színházépítés gondolata napirendre került.

Az adatok szerint először 1723-ban Péchy Domokos tanár vezetésével tartottak színelőadásokat Szegeden, s a lelkes tanár és író (Péchy, mint drámaíró is számon tartja a színház történetét, Kórházy István és Szapárv Péter című szomorú játéka a magyar vándortársulatok népszerű darabjai voltak) csaknem tíz évig volt kerítés a színészet friss hajtásának Szegeden.

Az ő örökségét felleszti tovább Deményi László, aki a költészet és szónoklati osztályok vezetésére jött Szegedre, s állhatatos buzgalkodásával eléri, hogy a város felépítse az első iskolai színházat. Az 1735-ben felépült színház — ha nem is ismerjük pontos méretét, beosztását, felszerelését, Szeged történetének kutatói szerint nagy és tágas volt „oldalfalakkal”, tetőzettel ellátva, — melyre a város nem kímélte a költséget.

A szegedi iskolai színház jelentős szerepet töltött a színház történetünkben azért is, mert több olyan drámaírónak (Benyák Bernát, Horváth Cyrill, Endrődy János, Péchy Domokos, Dugonics András) itt próbálta ki tollát, akinek műveivel az első magyar hivatalos vándorszínész-társulatok járták majd az országot.

1783-ban megjelenik az első német színháztervezési vázlat. Csak még Budán és Pesten a német társulatot ellátja a tanács minden kedvezményével, addig Szeged tanácsa a német ellen fordul, hogy pártjára siessen az első magyar színjátszó társaságnak, Kelemen László társulatának.

JOGOS SZEGEDI BÜSZKESÉGGEL mondhatjuk el, hogy az országban sehol annyira nem támogatták a magyar színészetet mint itt, sehol annyira nem voltak tisztában a magyar és a német színészet közötti harc jelentőségével, mint itt, tudták, hogy magyar színészet kibontakozása a magyar függetlenség jövőkéjének elő-
hírnöke.

Az 1800-ban felépült új városházában színháztermet is építtettek a város a színházterem bérbeadásáról szóló szerződés kimondja: hogy a „Theátrumnak felállításában a főcél, hogy abban a magyar nemzeti nyelv tökéletesítése által az erkölcsi és polgári boldogság előmozdítása lehetőleg eszközöltesse” — s a „Magyar Játzó Társaságnak más nyelven játszóikkal szemben elsősege leszen a játéka”.

Ragyogó dokumentum! Pesten és az ország más városában sem tud a magyar színészet a hivatalos szervek ellenállása miatt vendégszerető otthonra találni csak Szegeden. A magyar színészet hőskorából a legragyogóbb lap Szegedé! Ilyen lelkesen várják Wesselényi Miklós Társulatát is, akik a híres szegedi mérnök Vedres István meghívására jönnek Szegedre. A siker olyan nagy, hogy Wesselényi elhatározza, kettősztílusú társulatát és az egyik részét Szegedre küldi hosszabb játékszára.

1806. október 18-án kezdődik Szeged első teljes színi évada. A színészeket meleg szeretettel fogadják, követek mennek elébük, ingyen szál-

lászról és fáról gondoskodnak részükre.

AZ ELSŐ TELJES színházi évad történetéről külön tanulmányt lehetne írni, olyan érdekes, tele eseményekkel, színvonalas előadással. A siker eljutott az ország távoli vidékeire is. Benke József, Laborfalvy Benke Róza, a későbbi híres tragika (aki 1848-ban Jókai felesége lett) apja áradó szavakkal emlékezik meg a szegedi sikeréről, a város vendégszeretéről.

Ettől az időtől kezdve a színészetnek egyre több híve akad Szegeden, s egyre többen sürgették az önálló színház felépítését. Ez azonban anyagi nehézségek miatt egyre később. Pedig a lakosság érdeklődése egyre nőtt a színház iránt. A legjobb társulatok fordultak meg a Tiszapartján s olyan színészek léptek fel, mint Egressy Gábor, Déryné, Szerdahelyi József és a többiek.

Szeged népe igyekezett méltó otthont emelni a színészet műsájának, 1842 nyarán a vár déli oldalán az úgynevezett Wagner sétányon építenek nyári színparkot. Fel-sővárosban az Ót pacsirtához címzett vendéglőben, Rókuson a Hét pacsirtához címzett vendéglőben. Majd 1849 tavaszán a sétány tiszai oldala mellett építenek nyári színparkot.

Az első önálló és állandó szegedi színház végül is 1856-ban, tehát 100 évvel ezelőtt épült fel.

A színház felépítését tulajdonképpen az államvasút szegedi vonalának építése tette lehetővé. 1854-re készült el a Pestről—Szegedre vezető vasútvonal és az építkezéssel vállalkozó a kimaradt nagymennyiségű anyagot értékesíteni szerették volna. Hoffer Károly építész és Heszler József ácsmester ajánlatot tettek a városnak, hogy a mai Széchenyi téren levő Zsótér-ház helyén színházat építsenek. A tervet a városi tanács egy befolyásos főtéri háziúr közbenjárására elvetette s így határozták el, hogy a Palánkban, Nőegylet telkén, a mai Tiszai (Házi) söröző helyén építik fel a színházat. A terv jónak bizonyult, mert a közönség már unt a sár miatt sokszor megközelíthetetlen Kiskaszint, vagy az Ót pacsirtát s a felsővárosról a súlypont a Palánkra (a mai Kelemen utca környékére) került, itt kezdtek új házakat, üzlethelyiségeket építeni.

MÉG NINCS IS KÉSŐ a színház, amikor május 30-án Havai Mihály és Szabó Mihály társulata megkezdte a játszást. Hegedűs Lajos: Bitor és gyász című történelmi drámájával nyitottak. A II. István idejében játszódó darab a Teleki-féle pályázat 100 arany jutalmát nyerte el s az év egyik legnagyobb sikere volt a pesti Nemzeti Színházban. Szegeden is nagy tetszettel fogadja a közönség s különösen a szerző címszereplő Hegedűs Lajos aratja a tapsokat az inadozó király szerepében. De a fiatal Paulay Ede is nagy sikert arat, mint Vak Béla. A darab hazafias szövegei nagyon felkelésítették a közönséget, s amikor Béla király koronázási jelenete következett, tüntetés tört ki. A magyar király koronázását láthatták — legalább a színpadról s ez felébresztette az alvó lelkeket, megmozgatta a nemzeti érzést.

AZ ÚJ SZÍNHÁZI épület elég nagy volt. Reizner János leírása szerint „födött színpadból és magas kerítésű födétlen nézőtérrel állt, hol két oldalt emeltek páholyt, hátul mély karzat húzódtott körül, a földszinten pedig a zárt szék padjait helyezték el, az egész alkotmány fából készült.”

Szóval még mindig csak nyáron volt használható, a színház, s a bevétel nagyon ki volt szolgáltatva az időjárás kénye-körvének. Egyre többen és szenvedélyesebben adtak hangot a lakosság óhájának, hogy a színház nézőtérét fedjék be s tegyék az épületet — Szeged fejlődéséhez méltóan — a téli időnyre is alkalmassá a játszásra.

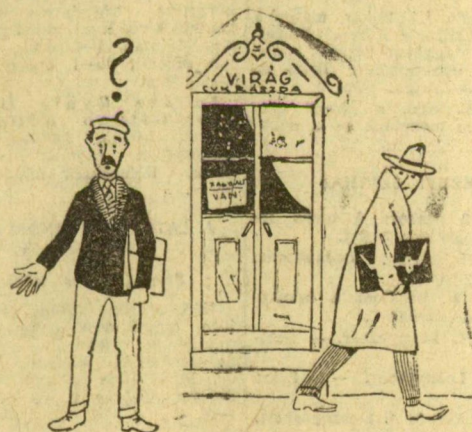
Végre 1858 őszén elkészült a tetőzet, s a deszka oldalfalak helyett favázis téglafalat emeltek.

Ezzel új fejezet kezdődik a szegedi színészet történetében, ebből a színházból indul el színészetünk nagy reformátora, Molnár György társulatával, aki 1860—61-ben európai színvonalú társulattal játszik Szegeden, szíva a forradalmi hangulat, a szabadság utáni vágy tüzét.

A SOK FORRÓ ESTÉT látó öreg színházépítő helyén ma már modern köház áll, de az első állandó szegedi színház megnyitójának 100. évfordulóján az új, nagy csúcsok felé haladó szegedi színészet és a színház szerető szegedi nép forró szeretettel emlékezik színészetünk nagy úttörőire.

OSVÁTH BÉLA

Aminek nem szabad lennie



(Szabó Sándor rajza)

BALLÓ (szomorúan, fásultan, fennhangon): Bemenjek, vagy ne menjek be. Ha bemegyek a Virágba azt mondják, hogy jól érzem magam a „polgárok” között, ha meg nem megyek be, akkor a fejemhez vágják, hogy éppen azért néz ki a Virág a polgárok gyülekezőhelyének, mert a magamfajta nem mer bemenni. Na jó, akkor bemegyek, különben is bent vár az édes Mancika. De nem! Mégse megyek be. Hát ha éppen erre jön Kovács, a személyzetis és meglát engem, amint belepek. Júj, még rá gondolni is szörnyű. Mit is mondana rólam, a műhelybizalmi második helyetteséről, aki feketézni jár. Brrr...! Csak az a Kovács ne lenne a világon.

KOVÁCS (kilep a Virág ajtaján): Mi az Balló, miért nem megy be? Ma nagyon jó volt a fekete...

Hatezer forintos áron vásárolhatók meg az új, könnyű poltitúros hálósobák a »Felszabadulás« Asztalos Szövetkezetben. Ehhez a munkához e hónapban kezdtek hozzá és tiz garbitúrát készítenek belőle. Ez új cikk a szövetkezetben.

A Tisza Gyors áradása közben a szegedi Boszorkányszigeti ártéren mintegy 150 katasztrális hold vetés, termő terület került súlyos veszélybe. Az ártéri dolgozó parasztek azonban összefogtak, s együttes erővel megakadályozták a víznek az ártérre való betörését.

Mi lesz Barna Bözsivel?

Ragyogó a tavasz itt a telepen ezen az ünnep előtti napon. A fűszálak susogva ütköznek ki a földből. Tizenegy évvel ezelőtt, a vegem egykorú fiatalok előtt megnyílt az élet kapuja, s most én keresek egy lányt, egy huszonegyéveset, aki mégis mindenből kimaradt, aki mögött lassankint minden kapu becsukódott, még a szülői háza is. Barna Erzsébetnek hívják s állítólag itt lakik a Petőfitelepen, a gáton kívül, a város peremén. Így mondták a Szegedi Kenderfonógyárban, ahonnan másodszor is elvitte a munkakönyvét a két szóból álló bejegyzéssel:

Önkényesen távozott

— Ez nem újság nála, — mondták ott, — dolgozott az sokfelé, csak hát nem szereti a munkát, az utca jobb életet jelent neki.

És mondták mindenfelét. Hogy reménytelen, hogy csavargó, meg hogy a szüleit is letagadta. Pedig a szülei munkásemberek, a huga rendes, ott dolgozik a gyárban. Az édesanyja be is jött az üzembe, kéri, hogy azért a másik lányát ne vessék meg miatt. Mondanak sokfelét az emberek — én magam szeretném látni: kiféle lehet.

Hát most itt megyek a telepen, a római számokkal jelölt utcákon. Hamar útbahagyzatlan, könnyű odatalálni, Barnaék a határukon laknak.

Csak hogy az édesanyja bement a városba vásárolni, az apa munkában van kint a Fehértón, az Irén most alszik, mert éjjeli műszakban dolgozik a Textilművekben és csak a kislány, az iskolás található, mivel délutánra jár. Hát amíg várakozom, van időm töprengeni azon, amiket az ilyenkor, elzúllott vagy eltévedett, kalandozó és

célt vesztett fiatalokról

írnak manapság mindenfelé. Hogy milyen okok okolják életük tékozlását, hogy kik felelősek érettük, hogyan lehetne segíteni, meg meggyász. Hát én nem kötöm magam egyik elgondoláshoz sem; látni akarom tisztán a helyzetet, ami megint csak nem könnyű, mert minden ember más szemszögből alkot véleményt.

Végre hazajön az édesanya Jolánnal, aki a Szegedi Kenderfonógyárban dolgozik. Beszélgetünk.

— Hét gyereket neveltünk föl, nem tudom, hogy fajzott el ennyire ez az egy. Negyszer szökött meg hazulról tizenegy éves kora óta. Legutóbb még visszafogadta az apja, de két nap múlva megint eltűnt. Elmentem a rendőrségre, ott megkérdeztek, hogy mennyi idős. Hát mondtam, hogy elmúlt húszéves. — Akkor mit akar vele? — ezt választották. — Nagykorú már, azt tesz, amit akar. — Így hát mit csináljak? Földönfutóvá lett...

Tényleg, mit tehetnének, kérdeztem én is magamtól. Most már, azt hiszem, semmit. Nem is tudnak, mióta a négy elemit bevégezte. De ezelőtt? Jól nevelték-e azelőtt? Nevelték, ahogy tudták. Az asszony is dolgozott, földmunkán, az ember is. Anyai idő jutott a gyerekek-re, annyit tördöttek vele, aztán meg nevelte a nap, a levegő, a többi gyerek, meg mindaz, aki megfordult körülöttük. Valahogy így lehetett. A többi gyerek beletalált a rendes kerékvágásba, ez nem, hát

vajon felelősek-e

ők érte? Döntse el a bíróság, vagy a pedagógusok. En azt mondom, nem tehetnek a múltból. Úgy élték, ahogy az élet akkor engedte. Nem ők határozták el a maguk sorsát sem. S ha a felelőst keressük, vagy a felelősöket, egy egész társadalmat hibáztatunk kell, a múltat. De mit segít ez most?

Most az a kérdés: most hogyan segíthetünk. Anyit még megtudtam az anyától, hogy valahol Felsővárosban él a lány. De hol? Lehet érdeklődni így címen.

Elmentem oda is, így jutottam el aztán hosszú kerülővel a Vajda utcába.

Megtaláltam a kaput, megtaláltam az udvart, kis há-

zat is, ahová küldtek. Az asszony — neki közvetve távolról rokona a leány — éppen ebédet főzött s egy se-reg gyerek játszott, szuszogott el körülötte. Szép kis fekete gyerekek. Egyiket mindjárt elszalajította az anyjuk a boltba, Bözsi után. Jó negyedóra múlva már ott ül

szemről szembe

velem, a konyhaasztalnál. Olajos, foltos zubbonyban, nadrágban, göndörödő, rövidre vágott barnásfekete hajjal, bizonytalan arccal és kö-zömbösen csillogó szemekkel. Ez tehát Barna Bözsi, akiről csak rosszat hallottam. Különösebb ismertetőjele nincs, nem csúnya, nem is szép. Különben a női szépség is csak viszonylagos fogalom, a szerelem az, ami mindent megszépít. De valószínű, ha rendszeren felöltözne és ápolná magát, csinos volna.

Talán nem mindig tudom szó szerint idézni azt a beszélgetést. Azzal kezdte, hogy:

— En már nem jövök ki a szüleimmel. Ok az oka,

miért neveltek így,

miért nem tördöttek velem többet. Kiadtak a menhelyen keresztül, nem is igen voltam én velük...

De én a múltra már nem voltam kíváncsi ekkor. Arra sem, hogy a Ruhagyártól, ahol jó, szép keresetet biztosító helye volt, Róth Mari és a többi barátnők csábítására hogyan szökött Pestre, s hogy a Textilműveket a saját feje után hagyta-e ott, vagy úgy bocsátották el onnan. Nem kívántam bogozni, hogy dolgozni nem szeret-e, vagy csak egyes munkákat útál, pedig elég sűrűn emlegette, hogy ez a munka sem volt megfelelő az én szer-
vezetemnek, amaz sem... En inkább aziránt érdeklődtem: most hogyan él, mit mond az Eletről, mit szeretne tenni s hogyan élni, és hogy

mik a tervei?

Mondott egyet-mást. Igazat, vagy nem, mindegy, volt abban éppen elég őszinteség. Persze — mondta — munka kellene. Olyan, ahol keresni lehet minél többet. Csak hogy nem talál. De kell, mert nincs ruhája. Pedig ruhája is kell. Hiszen az az álma, hogy mindig szépen öltözködhessen, színes, de nem tarka, csak egyszerű és föltétlenül szűk ruhákba. Meg duplatalpú cipőben járni. Aztán jól élni, enni csak jót, amit megkíván. Jó helyekre járni, ahol kellemes zene és tánc várja és rendezőbb fiúk, mint akik itt vannak. Mert a férfiak tehetetlenek, akár szeretnek egy lányt, akár nem, mindig mindenkitől akarnak valamit. Aztán szép tájakat szeretne látni, s főleg hegyeket, mert a hegyeket szereti. Szeged nem szép, Szeged unalmas és szűk, talán börtönnök is érzi.

Egyszer csak elindulok innét — mondja. Hova? Bár-hová az országba, kereset — s mert ez is kell hozzá: munka — után. Talán bányába? Különben azt mondja: Nem jó a mai fiataloknak. Miért?

— Nincs semmi élet, lehetőség...

Mit ért ő ezen, kérdeztem, hiszen ezt még így nem hallottam a fiataloktól. Különösen hangzott ez így ezen az ünnep előtti gyönyörű, tavaszi napon. Kiderült, mind azt az álmot, elképzelést és tervet hiányolja, amit elmon-

dott. Úgy volna jó, ha a fiataloknak meglenne minden amit kívánnak. Valamiképpen ilyen elgondolással: akkor legyen minden, ha öreg már az ember? Akkor már mit ér, ha most tudnám igazán élvezni az életet fiatal-ságomban... Van benne fantázia. Csak hogy az élet ingyért semmit sem ad, az sincs semmiből. Munkával lehet csak mindent megszer-zetni, fáradsággal — sok-szor kedvünk ellenére is — akaratlalt.

Szóval ilyesmin gondolkodik reggeltől estig Barna Bözsi.

És vajon

nem h bázluk-e el

mi is a mai kort valahol, a fiatalok útját? Túl sok lehetőség és ígért, nagyon sok ígért csillant meg előttük, de annál kevesebb szó hangzott el arról, hogy mindezt izzadni, fáradni, égni kell. Nem volt kár azért a sok ígértet? Hiszen világos, hogy ez a kor mindent megoldhat, de sokkal fontosabb az, hogy mindenért küzdeni kell. Hogy mindenért az ember-nek magának kell megkü-zödie. Barna Bözsi négy elemit végzett s most azt mon-dja, sok helyre csak nyolc általános iskolával vennék fel. Hát miért nem végzi el va-lami úton a hátralévő né-gyet? Nekem mondhatja, hogy nem fog az agya, meg hogy kinevetnék. Nem ez a lényeg. Hanem az, hogy ő csak vár, vár és várakozik, hogy azt mondja: majd csak lesz valahogy. Hát nem lesz sehogya, ha az ember maga nem jár utána az életnek.

En őt okolom; de nem azért, ami elmúlt, hanem a jövőjéért. Ot okolom, hogy ő se hárítsa másra az okokat. Hiszen kérdezhetném én is okkal, hogy hol volt a DISZ azokban az üzemekben, ahol megfordult, hogy a javítótézet nevelői vajon lélekkel végezték-e Esztergomban a munkájukat, s feltehetnék még egy sor kérdést. Mi haszna már? Most már csak kérdés van, és ez így hang-zik:

mi lesz vele?

Hogy egyszer csak gondol egyet s elindul más tájak felé, más városba s aztán egy-szer úgy is férjhez megy majd. Kevés. Iaz, nehéz visszaszerezni a társadalom előtti hitelét, amit a kalandokkal eljátszott. Mégis rajta áll a jövője, ki hozná helyre az életét, ki fordítaná jobbra, mifele ember vagy isten? Senki. Egyedül ő.

Talán ezeket mondogattam neki, mikor már együtt men-tünk a sarki boltig, miköz-ben azt nevette, hogy meg-írom a történetét. — Csak a fiúk ne ismerjenek rám be-lőle! — mondta kacarászva.

Pedig hadd ismerje föl minden ember. Mert minden ember felelős egy kicsikét az ő életéért, azért az életért, amit egyedül ő hozhat hely-re. Azok is, akik érdeklődé-sét, életéhségét talán túlon-túl is felcsigázták, de nem elégitették ki, azok is, akik leszoktatták arról, hogy ő döntse el és teljesítse be a maga sorsát, és azok is, akik nem nevelték szóval, példá-val és tetteikkel arra, hogy az életet a maga valóságá-ban lássa és benne éljen. Most felszabadulásunk tizen-egyedik évében, szegény-szemre keressenek feleletet, s ne higgyék azt, hogy ennek a lánynak az élete egyetlen ilyen sors, most kérdezzék csak meg önmaguktól: mi lesz Barna Bözsivel?

Németh Ferenc

Apoljuk emlékműveinket

A Hazafias Népfront felhívása

A Hazafias Népfront I. ke-rületi bizottsága felhívással fordult a város lakosságához, különösen az ifjúsági szerve-zetekhez, hogy a városunkat díszító szobrokat, emlékmű-veket tartsák tisztán, ékesít-sék virágokkal. Az ősz folya-mán ebből a munkából már lelkesen kivették részüket a Földműves utcai, a Mérey ut-cai, a Madách utcai általános iskolák, a Radnóti-gimnáz-i-

um, a Vegyipari Technikum növendékei.

Kapcsolódjanak be ebbe a munkába minél többen, kü-lönösen az úttörők hogy szé-peket, tiszták legyenek em-lékműveink. A Hazafias Népf-ront által alakított bizottság értékel az emlékműveket, a szobrokat legjobban gondo-zó iskolák munkáját és azo-kat vándorújsággal tünteti ki.